

[Automatisk tekstet av Autotekst med NB Whisper. Kan inneholde feil.]

[Hans Geir Aasmundsen]

Hei, du lytter til Refill, podkasten om religion, filosofi og livssyn.

[Alessandro Falcetta]

En podkastserie fra Universitetet i Stavanger.

[Geir]

Mitt navn er Hans Geir Aasmundsen.

Jeg er religionsviter, og er mest opptatt av religion og filosofi ute i samfunnet, i politikken, kulturen, jussen og vitenskapen.

[Alessandro]

Og jeg heter Alessandro Falcetta, jeg er teolog, og er mest opptatt av religion og filosofi på skolen, i hverdagen, i troslivet og lokalsamfunnet.

Velkommen til en ny episode av Refill!

I dag skal vi snakke om en av verdens viktigste bøker.

En bok som er en sentral kilde til identitet, spiritualitet og fellesskap for rundt to milliarder mennesker.

Vi skal snakke om Koranen.

Selv om Koranen har en viktig plass i verden, er det mange blant ikke-muslimer som vet lite om hva den faktisk er, og hvordan den er blitt til, og hvordan det kan leses og tolkes i dag.

Noen har kanskje også misforståelser.

Derfor har vi invitert en av Norges fremste eksperter på Koranen, førstemannuensis ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo, Nora Eggen.

Velkommen, Nora.

[Nora Eggen]

Takk for det.

[Alessandro]

Takk, Nora, for at du aksepterte invitasjonen.

[Nora]

Veldig hyggelig å bli invitert.

[Alessandro]

Du, Nora, hva er Koranen?

[Nora]

Ja, det er jo et sted å begynne, og da ...

Har jeg egentlig litt lyst til å ta fatt i det som du sa innledningsvis, fordi du sa at det var en av verdens viktigste bøker.

Og så er jo da spørsmålet: Er Koranen egentlig en bok?

Det er kanskje et av de første spørsmålene vi kan stille.

Ordet Koranen kommer fra det arabiske ordet 'Kor'an', som betyr noe sånt som å lese.

Så Koranen er i utgangspunktet en lesning, en tekst som leses.

Og kanskje en tekst som leses før det er en bok.

Det er også en bok, det er også en tekst samlet i en kodeks.

Altså samlet mellom to permer.

Så det er også en bok, men først og fremst så er det en resitert tekst.

[Alessandro]

En opplevelse, nesten?

[Nora]

Ja, også en opplevelse, for med en gang du leser teksten ut, så blir det selvfølgelig også en opplevelse som involverer at det er lyd, det involverer noe rommelig, det er noe kroppslig, det ... man leser teksten ut, ikke bare innad, stille inni seg, men man leser jo teksten ut.

Så alle disse tingene er med på også å lage teksten til en opplevelse.

Og det er også sånn tekstene omhandles.

Når man beskriver hvordan teksten kom til, da.

Som muslimene beskriver at teksten kom til som en åpenbaring, så er jo det også en opplevelse.

At profeten Muhammed hadde en opplevelse der.

Engelen kom til ham, og kom med denne teksten.

Så på alle måter kan du si at teksten sånn kan forstås som en opplevelse.

[Alessandro]

Men dette er interessant.

Vi går inn i der, dette er en åpenbaring.

Kan du gi oss litt den historiske bakgrunn av den åpenbaringen?

[Nora]

Så historisk sett så er vi nå på den arabiske halvøya i første del av 600-tallet.

Og der var det et samfunn rundt omkring byen Mekka, hvor bl.a. en mann som het Mohammed, levde.

Og i henhold til tradisjonen, i henhold til de islamske tradisjonene, så var begynnelsen på Koranen, tilblivelseshistorien til denne teksten, begynner med at engelen kom til Muhammed og sa ham de første ordene i teksten, som etter hvert blir utgangspunktet for en hel rekke av slike åpenbaringer, som så samles.

Så det er liksom det historiske utgangspunktet.

Og den arabiske halvøya på denne tiden, der lever det mange forskjellige mennesker.

Det lever folk som har monoteistisk tro, det lever kristne og jøder, og det lever også mange som ikke har noe monoteistisk tro, eller som ikke har noe tro på det hinsidige i og for seg, i det hele tatt.

Som har en sånn dennesidig form for livssyn, da, eller religion, hvis man vil kalle det.

Så inn i dette, liksom ganske sånn ... ja, relativt mangfoldige samfunnet, så skjer da denne åpenbaringen eller tilblivelsen av denne teksten.

Og det aller første som i henhold til tradisjonen er det som kommer til av teksten, er nemlig ordet 'aqra'.

Som du kanskje hører har en forbindelse med ordet 'kor'an'.

'Akra' - kor'an.

Les ut, resiter, si ... Det er dette ordet som er det aller første [sitat på arabisk fra Koranen]

«Les i Din Herres navn, som skapte.»

[Alessandro]

Og det er fascinerende, også vakkert, å høre lyden til det arabiske språket.

Nora, du snakket om tradisjonen, hva sier tradisjonen om Koranen?

Men hva sier historikere om hvordan Koranen har blitt til?

[Nora]

Ja, og jeg har sagt 'tradisjonen', med entall.

Men det er jo også flere tradisjoner, så allerede å snakke om de islamske tradisjonene, gir et mangfold av forståelser.

Og også når man snakker om historikere som ikke har ståsted innenfor disse tradisjonene, så blir det et mangfold av ståsted og teorier.

For å ta de islamske tradisjonene, så er et av premissene som ligger til grunn for hvordan man jobber med historie i de islamske tradisjonene, er å akseptere overleveringer fra de tidlige generasjonene.

Det er et sånn premiss som man har, og så aksepterer man det ikke bare sånn uten undersøkelse, det finnes en lang tekstkritisk, faktisk kildekritisk tradisjon som går helt tilbake til den tidlige tiden, men at man i det hele tatt ligger disse overleveringene til grunn, det er et premiss.

Og ut av det kommer den historiefortellingen som jeg skisserte her i veldig, veldig korte trekk.

Og så har vi da fra og med 1800-tallet, hvor ...hvor bibelforskere begynte å ta i bruk historisk kritiske metoder i vestlige akademia, så ble man også her opptatt av Koranen og Koranens historisitet på en ny måte.

Det er jo litt morsomt på en måte å se på hele historikken der, for i middelalderen så var man også opptatt av Koranen i vestlige akademia, man oversatte teksten og var opptatt av den, bare opptatt av den for å kunne avvise den, sånn rent polemisk.

Man var ikke opptatt av det historiske og om det var noe historisitet i teksten.

Det var man ikke.

Men fra og med 1800-tallet så ser man en sånn type interesse.

Da godtar man ikke lenger de islamske historieskrivningene som utgangspunkt, men man begynner å se på det hele på nytt.

Og der ligger det litt andre premisser til grunn.

Og et av de andre premissene som ligger til grunn, er altså at man nettopp ikke stoler på disse overleveringene.

Og at man nettopp ikke stoler på de muslimske historieskrivningene.

At det blir en ny inngang, at man skal undersøke det.

Og bruke bare skriftlig materiale for å kunne si noe.

Og da er man jo over i hva slags manuskripter som har vært tilgjengelige.

Hvor langt tilbake de koranmanuskriptene som finnes, går.

For at man kunne undersøke det skriftlige forelegget.

Og ikke også legge den muntlige overleveringen av teksten som har gått fra generasjon til generasjon, til grunn.

Og der har det da opp igjennom kommet ulike teorier.

En av utfordringene er selvfølgelig at det antagelig ikke finnes noe Koranmanuskript som er fullstendig, og som går helt tilbake til de aller første nedskrivningene, i hvert fall som vi har i dag.

Så der har vi en utfordring hvis vi bare legger skriftlig materiale til grunn.

Og så har det kommet forskjellige teorier ut av dette her, noen har teoretisert på grunnlag av mer sånn sjanger- og litterærkritikk-type argumentasjon om at teksten må være senere enn det den foregir å være i de islamske tradisjonene.

Andre har lagt et språklig argument til grunn, og funnet at slektskapet mellom koranarabisk og andre semittiske språk, særlig arameisk, gjør at man har hatt en teori

om at det må ligge et arameisk språk under, en slags arameisk subtekst under koranteksten.

Og det plasserer også Koranen litt annerledes historisk.

Fra 1970 så fant man noen ganske interessante nye manuskriptfunn, faktisk.

Blant annet i Sana'a i Yemen, som viser noe av dette med den mangfoldige teksttradisjonen som de islamske historieskriverne skrev fram.

Og som også problematiserer den veldig sånn urtekstteorien som man gjerne la til grunn i den 1800-tallstekstkritikken.

Sånn at dette bildet har blitt mye mer liksom variert, gjennom særlig de siste årene.

Og noen av disse tekst... altså disse massene skriptfunnene som er funnet nå, særlig ...

Det aller siste er kanskje et par skriftblader som man fant faktisk i Birmingham, av alle steder.

Så er det liksom en tekst som ...

Det er en sånn rudimentær tekst, da.

Det er jo ikke alle detaljene sånn som det vil være i en moderne, trykket utgave av teksten, som har alle de detaljene som skiller mellom alle slags vokaler og alle slags konsonanter.

Men det er en rudimentær tekst, som ikke har sånne konsonantskillende tegn, og som ikke viser vokalisering.

Og det manuskriptet der fra Birmingham tyder på at det kan være ganske gammelt.

Man har prøvd å datere nokså nøye, man kan ikke datere helt nøyaktig med sånne karbonmetoder, men det kan være ganske tidlig.

Og det er ganske i overensstemmelse med det som vi finner i moderne utgaver.

For disse par skriftbladene vi har der.

Og så har man funnet nå i det siste, så har man også begynt å lete etter ...

Etter mye mer epigrafisk materiale på ... Altså, som fremdeles finnes i landskapet på den arabiske halvøya.

[Alessandro]

På stein og sånn.

[Nora]

På steiner, ikke sant.

Rundt omkring i landskapet, og så har det også vært med på å liksom utfordre de veldig sånn ... bombastiske historieteoriene.

Så her kommer materialet inn fra ulike kanter, nå som er med på å gjøre dette til et veldig spennende felt nå framover.

[Alessandro]

Men dette er en skikkelig skattejakt, ikke sant?

Det høres absolutt fascinerende: manuskripter og gamle steiner, og ulike former for teorier og tekster som forskere jobber med.

[Nora]

Absolutt.

[Alessandro]

Det er fantastisk komplisert, og veldig fascinerende.

Fra vitenskapelig ståsted, og ikke bare vitenskapelig, jeg tror det i seg sjøl er et fantastisk interessant arbeid som nå forskere, muslimer og ikke-muslimer, driver med.

[Nora]

Ja ja, det er veldig spennende, forferdelig spennende, og det dukker jo opp nytt hele tiden.

Og noe er kanskje med på å utfordre noen av de mest rigide historiefortellingene innenfor islamske tradisjoner, mens andre er med på å utfordre andre typer historiefortellinger.

Men så er det jo også sånn at innenfor de islamske historietradisjonene, så har det alltid vært en aksept for at ... teksten i seg selv er mangfoldig, at det er ulike måter å lese enkelte ord på.

Men så er det spørsmålet om hvor langt kan dette tøyes?

Og der har jo tradisjonene hatt en sånn oppfattelse av noen bestemte lesetradisjoner som er akseptable.

Og så er det spørsmål om det finnes materiale som også utfordrer dette, disse akseptable variantene.

Så her skjer det mye.

[Alessandro]

Men det er nettopp, det er noe som er fascinerende, og jeg ser det samme som skjer, for jeg jobber med Det nye testamentet spesielt, og jeg ser ikke den samme lignende problematikken finner man med Det nye testamentet.

[Nora]

Ja, og du har noen ... Nå skal ikke vi gå inn i en veldig sammenligning, fordi jeg kan ikke så mye om bibelforskningen.

Men noen av de problematikkene som ligger der, er jo i ulike versjoner av samme narrativet, f.eks.

Og der er det også en ... det finnes også når det gjelder Koranen, for flere av de narrative som fortelles i Koranen, foreligger innenfor teksten, men i litt ulike varianter.

Men i de islamske tradisjonene har man ikke tenkt på det som en utfordring som man er nødt til å komme fram til én presis fortelling.

Nettopp igjen så har det vært et sånt rom for dette mangfoldet.

At dette er bare ... Og ulike måter historien fortelles på i ulike steder av teksten.

Og at de kan være med på å fylle ut hverandre og gi et større bilde av et narrativ.

Og da kanskje også en av de tingene som er viktig å komme inn på, er at ... Koranen utgir seg ikke for å være en historiebok.

Den utgir seg ikke for å si alle detaljene om hvordan det var med Adam i paradiset, men den har et eller annet budskap.

Man kan si at teksten først og fremst har et moralsk budskap, eller et budskap til menneskene, og da er kanskje ikke disse ...

At det er ulike varianter av fortellinger.

At det bare er med på å vise ulike sider av det budskapet.

Og at det ikke er noe ... Det har man ikke oppfattet som noe problem i seg selv, da.

[Alessandro]

Men jeg tror det er en bestemt måte å se på tekstene på, å se på vitenskap.

At de sier at tingene må være enten A eller B. Det er ikke alternativ.

Enten hvit eller svart, men man finner ikke ... Vil ikke ha grå soner.

Men verden og livet er laget av alle mulige gråsoner og nyanser og ... Alt dette.

Så jeg tror at kanskje vi også må være litt mer åpne for å sette pris på mangfoldet.

Men du var inne på budskapet.

Og det ... Jeg tenkte å stille dette spørsmålet, så hva ... er, om vi kan si dette, hva er hovedbudskapet i Koranen, og hva er de viktigste temaene som man finner i Koranen?

[Nora]

Noen vil si at den beste måten å definere Koranen på, eller å si hva Koranen er, er bare å lese teksten fra begynnelse til slutt.

For med en gang det begynner å sorteres, og selvfølgelig begynner det også å begrense.

Men samtidig, som du sier, vi prøver jo også å sortere.

Det er jo også vår oppgave.

Som når vi er på jakt etter kunnskap, så må vi sortere.

Og også som mennesker, så trenger vi å sortere.

Så vi kan gjerne prøve å si noen sånn hovedting som teksten er, i betydning hva den handler om.

Det første vi kan si, er jo at teksten handler om mennesker.

Den henvender seg til mennesker.

Her er det ... mennesket som er adressaten.

Det er ting som angår mennesket, som er adressaten.

Selvfølgelig handler teksten i en viss forstand, den sier ting om, den utsier ting om, også dyrene, eller om jorden, eller om tiden, eller om Gud.

Men den ... så det er liksom hele tiden et menneske som er adressaten.

Og det vises jo ganske direkte i teksten også, for den lyder, ikke sant ... [sitat på arabisk fra Koranen] «dere folk», [sitat på arabisk fra Koranen] «dere troende», [sitat på arabisk fra Koranen] «dere som forneker» ... Det er liksom hele tiden henvendt til folk.

Så det er én ting man kan si, at tekstene handler om mennesket.

Så da kan man si at tekstene handler om mennesket i og for seg, altså menneskets liv og død.

Og hva meningen med menneskelivet er, hvordan man skal oppføre seg, og hvordan man faktisk oppfører seg.

Koranen har jo mye å si om hvordan man bør oppføre seg, men den har jo mye også ... å si om hvordan folk faktisk oppfører seg.

Alle disse fortellingene som er i tekstene, sier jo veldig mye om hva folk faktisk gjør.

Og ikke bare hva de ideelt burde gjøre.

Og stiller opp en hel del dilemmaer for menneskelivet.

Og gir noen svar, men gir ikke alltid svar heller.

Noen ganger så er det liksom dilemmaer som bare står der, og så må mennesker finne ut av det.

[Alessandro]

Ja, men så ... Jeg ville ikke ha brydd deg.

[Alessandro]

Jo, bare ... Ok.

Så det snakker om mennesket, og samtidig snakker man kan si at snakker om mennesket på en måte som kan også, og bør også, kontekstualiseres.

For disse åpenbaringene, hvis vi følger tradisjonen, fant sted ... for 1400 år siden, i et samfunn som er ganske annerledes enn det samfunnet vi lever i dag.

Så hva er ... Kan du snakke litt om spenningen mellom det ulike samfunnsspørsmål som man finner i Koranen ... og det som på en måte er vår erfaring i det 22. århundre.

[Nora]

Ja.

Der kan du si, fordi noe av koranteksten er ganske sånn generelt, på en måte.

Den sier noe om at mennesket blir født og lever og dør, og det er jo ganske generelt.

Det er jo noe som skjer i alle tidsaldre, og det er liksom selve essensen av menneskelivet, kanskje.

Og så er det noe som kan virke som det går mer inn i litt sånn spesifikke, spesifikke områder av menneskelivet.

Og da blir det jo et spørsmål om koranteksten der retter seg mot den situasjonen den oppstår i. Altså i tilblivelsesøyeblikket, eller om den også har evig gyldighet.

Og fra de troendes perspektiv så vil det jo si at den har en evig gyldighet.

Men så blir det liksom hele tiden spørsmål om på hvilken måte, da?

På hvilken måte er denne gyldigheten evig?

Skal liksom tekstene forstås i sin mest bokstavelige forstand?

I sin mest snevre forstand?

I ... til alle tider og steder?

Eller skal den også forstås i lys av sin kontekst?

Hvis vi ser på de islamske tradisjonene rundt dette, så var det en stor bevissthet om at Koranen oppsto i visse tider.

Man har en sånn tradisjon for at det er overleveringer som forteller noe om den konkrete konteksten som tekststykkene kom til i.

Og det kunne være at ... Noen ganger så angis det faktisk dette i teksten selv, når det står sånn ... «De spør deg om» ... [sitat på arabisk fra Koranen] Så er det liksom en antydning om at her har det vært en konkret situasjon, og «så blir du ... Jeg er profet».

Du blir spurt om, og så kommer det et svar.

Noen ganger er det i teksten selv, og noen ganger i overleveringer rundt som forteller noe om hvilken konkret kontekst som kan ha vært utgangspunkt for disse stykkene og delene av koranteksten etter som den kom til.

Så er det spørsmål om det skal legges til grunn som en del av de hensynene som skal tas inn når man tolker teksten.

Du kan jo si at teksten på en måte går inn i noen ulike kontekster.

Sånn vers for vers, sånn som man kan lese den, liksom.

Hvis en står i boken fra perm til perm, så er jo det på en måte en resitasjon, som kan leses opp i en rituellsituasjon, for eksempel.

Men så har du jo også den, da som jeg nevnte, en historisk kontekst.

Og den inngår jo gjerne i det som er den juridisk-etiske tenkningen omkring teksten.

Som sånn, på en måte ... hvor man liksom bruker teksten inn i juridisk-etiske diskusjoner.

Og anvender de ulike argumentene eller synene som kommer opp i teksten selv, inn i ... I sånne ... i en sånn tenkning som også tar andre kilder ...

Altså for eksempel overleveringer, såkalte hadiser fra profeten, eller fra de tidlige følgesvennene til profeten.

Tidlige generasjonene.

[Alessandro]

Så det er med man må ta hensyn til når man leser de tekstene, og prøve å tolke dem.

Konteksten, hadisene, hva sier selveste Koranen, hva sier tradisjonene.

Så det er faktisk ganske komplisert arbeid.

[Nora]

Ja, hvis man skal gå inn i teksttolkning, så blir det jo det.

Og så kan man også bare liksom lese opp teksten som en del av ens religiøse praksis.

Og da kan det jo være mer at man liksom grunner på noen ord, sånn uten at man går inn i en stor tolkning og ...

Og tenker at dette skal bety noe normativt utenfor meg selv.

Men man kan bare på en måte grunne litt på noen ord, eller ... Eller ta noen ord til trøst, for eksempel.

Det kan jo hende at man kan ha behov for det, og da kan man jo ...

Må ... behøver man ikke å ta alt dette omkringliggende inn i betraktning?

Når teksten for eksempel sier [sitat på arabisk fra Koranen] «Etter at noe er vanskelig, så kommer noen lettelser.»

Etter at noe er vanskelig, kommer noen lettelser.

Så kan jo det bare være noen trøstens ord som man kan grunne på i sin sjel, eller bare ta med seg videre i livet, uten at det behøver å bety noe sånn, stort normativt for noen andre enn seg selv.

[Alessandro]

Men er det akkurat ... Er det noen tekster som du synes er spesielt interessante og vakre for deg, og som du ønsker å dele med oss?

[Nora]

Eh, ja ... Det er ... Den lille tovers-teksten jeg akkurat leste, er en sånn ... fin, liten tekst som man kan alltid komme tilbake til.

Eller så er det jo mange vakre, små passasjer som sier noe som ... sier noe om menneskelivet eller sier noe sant, eller man kan føle at man kan snakke til en situasjon.

Man kan trekke fram dette lysverset, som det ofte kalles, som er et vers som omhandler Gud selv, og beskriver Gud som et lys.

Men så kan man også kanskje gå inn i tekster som er mer som sier noe om mennesket, da [sitert på arabisk fra Koranen].

I en oversettelse kan dette lyde noe sånt som «Han er det som skapte dere fra jord.

Deretter fra en dråpe, deretter en liten klump, deretter bringes dere ut som et lite barn.

Deretter vil dere modnes til deres fulle styrke. Deretter blir dere gamle, og noen av dere dør før dette, men alle når deres fastsatte tid, så kanskje dere vil tenke etter?»

Denne lille teksten sammenfatter hele menneskelivet i dets utgangspunkt, i dets tre faser. Er det jo noe vi vet, er at vi som lever, vi har allerede hatt det, vært en liten dråpe en gang.

Og at vi skal dø, det er noe av det mest sikre vi vet.

Jeg synes denne lille teksten på en måte sammenfatter livet selv så fint.

Og det er mange andre tekster også som forteller om ...

Hva mennesket er, hva utgangspunktet på mennesket er, hvordan det er skapt og ... Hva er meningen med menneskelivet og sånt.

Det er mange av disse små tekstene som jeg synes er fine å treffe.

[Alessandro]

Men dette ser veldig interessant ut.

Jeg tror at vi kan kanskje tenke oss å snakke mer i en ny episode akkurat om hva et menneske er i Koranen, om menneskets syn i Koranen, og kanskje gå inn i også litt kontroversielle spørsmål som mange kanskje kan ha.

Men Nora, vi har spilt denne episoden i over en halv time.

Og jeg tror kanskje vi kan avrunde dette her.

For jeg tror vi kan spille en ny episode om ikke så lenge.

Så vi må fortsette denne samtalen.

Det må vi gjøre.

Men Nora, tusen takk for at du ble ... Du har blitt med oss.

[Nora]

Takk for at jeg fikk være med.

[Alessandro]

Og takk til dere som lytter til Refill, og en stor takk også til kollegene i Nettopp UiS for arbeidet med produksjonen.

Og vi er snart tilbake med nye episoder.

Ha det godt!